

Микола Пришляк (Львів)

**ПРОБЛЕМИ ПІЗНАННЯ ПРИРОДИ
ЯК БОЖОГО СОТВОРІННЯ
В ДОКУМЕНТА ДРУГОГО ВАТИКАНСЬКОГО
СОБОРУ (ХРИСТІЯНО-БОГОСЛОВСЬКИЙ
КОНТЕКСТ ПРОБЛЕМИ)**

Постановка проблеми. Необхідність дослідження документів II Ватиканського Собору щодо збереження довкілля зумовлена конкретними змінами в сучасному суспільстві, що проявляються у загостренні конфліктів у відносинах між людиною і природою, переході до постіндустріальної стадії розвитку суспільства, глобалізації. Поряд із позитивними наслідками та перевагами цивілізаційних змін виникають також небезпеки, зокрема екологічні. У сучасній Україні відбуваються процеси, пов'язані з переходом до ринкової економіки, прийняттям цінностей західного суспільства, що вимагають перетворень у всіх сферах соціального життя. Ці зміни мають ґрунтуватися на існуючих духовних та інтелектуальних традиціях суспільства і передбачають вирішення екологічних проблем першочерговим завданням подальшого розвитку суспільства.

Для сучасної богословської науки розгляд проблем пізнання природи як Божого створіння, аналізуючи документи II Ватиканського Собору, є новим дослідженням наукового пошуку, враховуючи питання сьогодення.

Стан дослідження. Проблеми відносин людини і природи завжди були актуальними й залишилися такими донині. Це підтверджується значною кількістю наукових доробок авторів, серед яких слід відзначити Т. Андреєву, В. Вернадського, Івана Павла II, К. Гользера, Е. Коннову, О. Рихліцьку, А. Толстоухова, Е. Тоффлера, М. Фогта, В. Шеремету та інших.

Науковим розробкам у досліджуваній галузі (на відміну від богословських) бракує погляду на проблему пізнання природи як Божого створіння. Відсутність наукового обґрунтування в цій сфері призводить до того, що більшість механізмів, які функціонують у сучасному суспільстві, потребують удосконалення. Тому *метою*

нашого дослідження є аналіз проблеми пізнання природи як Божого створіння у документах II Ватиканського Собору.

Виклад основних положень. Проблема екології та охорони навколишнього середовища, яке з особливою гостротою постає сьогодні перед людиною, на наш погляд, не є наслідком винятково техногенного розвитку та впровадження різних не надто досконалих технологій. Вважаємо, що вона криється насамперед у людині, у її розумінні сутності життя та створення, у її системі цінностей, а це безпосередньо пов'язане з духовним виміром життя людини.

Адже індивідуалізм, чи що навіть більше – егоїзм людини схиляється бачити й сприймати себе абсолютним власником всього, що її оточує. Тому вона і поводить себе з природою, з навколишнім світом, як із засобом досягнення своїх цілей, не звертаючи увагу на те, що природа, світ є домом як для неї, так і для інших, та має свої власні закони.

Вчення Католицької Церкви показує нам, що людина та природне довкілля є складовими єдиного організму – Божого створіння. Про це виразно свідчить нам Святе Письмо, згідно з яким символічно представляється діло Творця як послідовність шести днів Божої “праці”, яка завершується “відпочинком” сьомого дня (Бут. 1:1 – 2:4). Святе Письмо дозволяє “пізнавати внутрішню природу створіння, його вартість та призначення на Славу Божу”, – зазначено в догматичній конституції “*Lumen gentium*”¹.

Через богословське прочитання Біблії можемо дізнатися, що Бог створив світ у всьому його багатстві, розмаїтості та порядку. Немає нічого, що не завдячувалося б своїм існуванням Богові – Творцеві. Кожне створіння має свою власну доброту і досконалість, а їх взаємозалежність бажана Богом. Порядок і гармонія створеного світу виникають із розмаїтості істот та зв'язків, які є між ними. Краса створіння віддзеркалює безмежну красу Творця. Декрет “Про апостолят мирян” II Ватиканського Собору про даний лад зазначає: “Все, що творить дочасний лад, ... є не тільки засобами до остаточної цілі людини, але мають і властиву собі вартість, дану їм від Бога, чи то розглядаємо їх самих у собі, чи – як частини загального дочасного ладу: “і побачив Бог усе, що створив: і воно було дуже добре” (Бут.1:31)”².

Проте, дослідження суті та природи створіння не буде повним без богословського розуміння покликання та ролі людини, як вінця

¹ Документи II Ватиканського Собору: конституції, декрети, декларації. – Львів, 1996. – С.127.

² Там само. – С.343.

сотворіння, адже людина займає особливе місце у створенні світу. Давніший опис, званий традиційно ягвістичним, стверджує, що “Господь Бог створив чоловіка із земного порошу та вдихнув йому в ніздрі віддих життя, і чоловік став живою істотою” (Бут. 2:7). Пізніший біблійний опис, який належить до священницької редакції П’ятикнижжя Мойсея, розміщує створення людини в останньому із шести днів творіння. Цей образ створення людини показує в ній найчудовіше і найближче створіння до Бога. Саме людина, на відміну від решти сотворінь, є створена на образ і подобу Божу. Це в надзвичайний спосіб виділяє її з-поміж всього створеного світу. Кожна особа є образом Божим від самого свого створення і стоїть на вершині ієрархії сотворених істот. Дана ієрархія виражена порядком “шести днів”, що йде від створіння менш досконалого до більш досконалого. І, тільки після створення людини, як досконалого створіння, все створіння визначається не просто добре, а дуже добре.

Згідно з біблійним вченням, Бог формує людину із землі та вдихає в неї життя. У своїй власній природі людина об’єднує духовний і матеріальний світи, постає єдністю душі і тіла, які призначені до вічного життя в небі. Створення людини вінчає всі попередні Божі справи, надає їм властивого змісту.

Те, що людина, за книгою Буття Біблії, створена “на образ Божий”, означає, що вона є Божественної природи, яка визначається, зокрема, такими Божими дарами як розум, свободна воля, почуття. Термін “подоба” необхідно розуміти як етичний імператив діяти завжди відповідно до своєї Божественної природи, використовуючи розум та свободну волю на Божий спосіб. Священний Собор зазначив, що “Бога, начало і кінець всіх речей, можна певно пізнати з сотворених речей, за допомогою природного світла людського розуму”³.

Людина є справжнім царем створіння, ланкою між Богом і рештою світу. Вона отримує від Творця землю в дарунок, щоб використовувати її і перетворювати для своїх потреб: “наповняйте землю і підпорядкуйте її собі” (Бут. 1:28).

Як би це не виглядало неочікуваним при читанні Біблії, проте творіння Боже все ж є незавершеним по волі Самого Творця. Бо якби Бог хотів робити все, він повинен був би відмінити будь-який ріст, будь-який рух, переміщення і дихання. Світ був би безмов-

³ Там само. – С.314.

ним, непорушним. Всевишній запланував усе краще, створивши нас у світі, де тільки наполовину було все завершене і призначив нас все це закінчити. Людина повинна всередині себе продовжувати справу Творіння. Вона повинна засвоїти таланти, отримані нею від Бога, бо саме людина – родючий ґрунт, багатий прихованими енергіями, котрі Бог у неї вклав.

Слід усвідомлювати, читаючи Біблію, що все те, що створив Бог – це, як дім, який слід робити придатнішим для життя, з розумом і вільно продовжуючи Боже діло й в такий спосіб беручи участь у його творенні. У цьому створеному світі людина покликана його “гуманізувати”, а не грабувати, немов військову здобич: вона покликана робити добрі вчинки з тими речами, які дарував їй Творець. “Нехай вірні вживають усіх сил, що їх одержали по мірі дарувань Христових, щоб, ідучи Його слідами та уподібнившись до його образу, сповняючи в усьому волю Отця, посвятились цілою душею на славу Богу та на службу ближнім”, – зазначено у Догматичній Конституції “*Lumen gentium*”⁴.

Антоніо Джирланда у своїй праці “Ключ до Біблії” слушно наголошує, що “людина не має бути лиш володарем, деспотичним тираном світу, а розумним і передбачливим “господарем”, який піклується про те, що він отримав у спадщину, який береже і покращує сад, щоби він давав якнайкращі плоди, – а не лише визискує його, доводячи до вичерпання та знищення, – адже тоді він знищив би й себе самого”⁵.

Людина повинна пам’ятати, що не тільки вона є “добрим творінням” Божим при створенні світу. Про кожне діло шести днів сказано, що Бог створив світ дуже добре. “Бо ж всі речі через сам факт, що є створені, наділені своєю, лише їм властивою сутністю, правдою, досконалістю, їм властивими законами і ладом”⁶. У кожному створінні — чи це рослині, чи тварині, і людина зокрема, є великий задум Божий, який свідчить про те, що Творець є променем Доброти та Мудрості. Саме людина повинна усвідомити, що все живе і неживе в природі є добро, що потрібно плекати і уникати

⁴ Там само. – С.133.

⁵ Там само. – С.67.

⁶ Яняк Е. Людина і природа як Створіння // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Відповідальність за Створіння і сталий розвиток у Центральній і Східній Європі: досвід Польщі і України», (м.Ужгород, 7-9 грудня 2007 р.). – Вроцлав, 2007. – С.35.

безкорисливого використання речей, яке буде зневажати Творця і принесе згубні наслідки для людей та суспільства загалом. У Догматичній Конституції “*Verbum Dei*” зазначається, що “Бог, створюючи все своїм Словом і зберігаючи його, в речах сотворених дає людям вічне свідчення про себе”⁷.

Згідно з біблійним вченням, саме у визнанні повноти цієї залежності від Творця – джерело мудрості, свободи, радості та довіри. “Ти любиш усе, що існує, і не бридишся нічим з того, що створив; бо якби Ти щось ненавидів, то й не робив би. Як же щось могло б продовжувати існування, якби Ти його не забажав був? Або як би щось могло зберегтися, коли б Ти його не покликав? Та Ти щадиш усе, бо воно – Твоє, Господи життєлюбний” (Муд. 11, 24 – 26).

До такого ж висновку прийшов і великий учений І. Ньютон після багатьох досліджень над величчю та гармонією світу: “Витончені з’єднання Сонця, планет і комет не могло статися інакше, як за наміром і по владі могутнього і премудрого Бога”⁸.

Висновки. Аналізуючи документи II Ватиканського Собору, слід відзначити, що збереження довілля зумовлене в пізнанні нами усього створіння, що дано нам Богом. У нас має виникати бажання заповнити прогалини у наших християно-богословських знаннях про теологію створіння, оскільки давно вже відчувається нестача “серйозних досліджень в цій галузі, які б у відповідний спосіб могли вияснити чи пояснити відносини, що виникають між людиною та світом, між Біблією та вірою Церкви і наукою”⁹. Через їх відсутність християнське свідцтво правди про створіння не було достатньо достовірне.

Тепер прийшов цей час, коли суспільство починає цікавитися поняттям “творіння”. У Катехизмі Української Греко-Католицької Церкви дане поняття означає, що людина, всі інші живі істоти й нежива природа мають своє джерело, підставу, зміст та досконалість в Богові¹⁰. Таке усвідомлення, на нашу думку, допоможе уникнути безвідповідального та нераціонального використання природи, руйнування землі.

⁷ Там же – С.312.

⁸ Вавилов С. И. Исаак Ньютон. – М., 1989. – С.193.

⁹ Яняк Е. Людина і природа як Створіння. – С.35.

¹⁰ Катехизм Української Греко-Католицької Церкви: Христос – наша Пасха. – Львів, 2011. – С.294.